

Володимир Резаненко,
Київський університет імені Бориса Грінченка

**ЛЮДИНОВИМІРНІСТЬ КОНЦЕПТУ БУТТЯ (存在, 生存)
В РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКИХ ВЧЕННЯХ КИТАЮ:
ДО ПИТАННЯ АНТРОПОЦЕНТРИЗМУ (人類中道主義)**

1. Людина в даосько-буддистсько-конфуціанській моделі світобудови

Як відомо, *буття* в контексті європейського філософського знання постає предметом онтології і, відповідно, базовою складовою релігійної, релігійно-філософської та філософської систем. У середньовічну добу питання *буття* пов'язувалось з Богом, без якого, як уважалося, світ не існує. В релігійно-філософській традиції доби Відродження за *буттям* стоїть природа як творець всього сущого та людина як суб'єкт усього, що твориться. У сучасну добу погляди на *буття* деяких філософських шкіл Заходу (напр., школи Гайдеггера) збігаються з поглядами далекосхідної (в даному разі китайської) філософії, за якими *буття* – це все, що охоплюється свідомістю людини, яка таке *все* упорядковує й конструює з нього Світ. Отже, йдеться про нескінченний процес розкриття сутності *буття* як єдності речей і людини, а відтак – про його (*буття*), чи *людиновимірність* як головну ознаку китайської релігійно-філософської думки.

На відміну від греко-латинської та християнської моделей світобудови, в основу китайської (даосько-буддистсько-конфуціанської) моделі закладено ідею *пустоти* (не *буття*). За даосизмом та буддизмом, усе суще, зокрема людина, з'являється з пустоти небуття, і повертається до неї. За цими вченнями, людина своїм розумом здатна досягнути суті небуття і через це оволодіти потенціалом всесвіту, якщо спроможеться вийти на *шлях* самовдосконалення, тобто на *шлях* набуття такого потенціалу. В цьому, власне, за даосизмом та буддизмом, полягає ідея місії людини в її життєвому просторі.

Згаданий *шлях* самовдосконалення людини в даосизмі постулюється як її *дао-шлях* (道), у китаїзованому буддизмі – *дао-шлях* набуття стану нірвани і, принагідно зауважимо, за конфуцієм, – *дао-шлях* набуття стану неба. Отже, спільну функцію цих вчень (яка полягає в пошуку та вкоріненні шляху набуття людиною зазначених станів) можна вважати головним чинником їхнього синкретизму, точніше, синкретизму їхніх світоглядних та морально-етичних принципів. Спроможність людини набувати згаданих станів визначається й оцінюється рівнем її *вень-культури*, ієрогліфічний символ (文), якої у «Шовені» [1, с. 425] та «Уеда» [2, с. 1058] представлено такими конотаціями:

- 1) 文 ~ 𠄎 (→ ~ 人) + (义) – дао-природа (义) людини (人);
- 2) упорядкування людиною (人) “хаосу” (义) речей (розкриття суті дао-природи речей);
- 3) упорядкування людиною (人) дао-природи речей (义) як прагнення стати на дао-шлях (道);

4) опанування людиною (人) інь-ян-культури (爻) ієрогліфічного тексту тощо.

За *вень-дао- культурою* людини (文道) – її прагнення гармонізувати зовнішній та внутрішній світи. Основу гармонії складає її (людини) внутрішня рівновага, для досягнення якої необхідно вміти регулювати внутрішню енергію *ци* (氣) упорядкуванням (十) хаосу інь-ян-взаємин речей (爻 → 𠄎 (五) → 十) через організацію людиною свого буття за даоськими, буддистськими та конфуційськими світоглядними та морально-етичними принципами.

За даосизмом, актуалізація дао-людини (人道) здійснюється через ритми інь-ян-взаємин, за якими вона прагне: а) гармонізувати такі взаємини; б) упорядкувати речі / явища довкілля (合); розробляти певні стратегії, впроваджувати їх у життя, конструювати з них Світ. Далекосхідна філософська традиція такі можливості людини пов'язує з виконанням нею місії посередника, що гармонізує зв'язки між небом та землею (工 → 王). На нашу думку, такої спроможності людина набуває на тривимірному (даосько-буддистсько-конфуційському) дао-шляху через світоглядні та морально-етичні принципи цих вчень. З огляду на вище зазначене, методологічною основою розробки й вкорінення таких принципів є їхній антропоцентризм. Доречною ілюстрацією тези стосовно значимості людської складової концепту *буття*, а також тези стосовно антропоцентризму цих вчень може бути, наприклад, визначення «Шовенем» [1, с. 365] концепту *людини*:

– людина уособлює найкраще в природі Неба й Землі (人者天地之性最貴者也);

– людина – дзеркало добродійності Неба й Землі (人者其天地之德);

– на людині сходяться ян-Неба та інь-Землі (陰陽之交);

– людина є носієм як доброго так і злого (鬼神之會);

– людина – носій животворної енергії всього суцього (五行之秀氣也);

– людина – серце (душа) Неба й Землі (人者天地之心也); (天地之心謂之人);

– лише людина одушевляє Небо й Землю (惟人為天地之心);

– людина єднає добродійність Неба й Землі (能與天地合德).

Таким чином, ідею людиновимірності концепту *буття* (з огляду на поданий вище її контекст) спрямовано на визначення методологічної основи дослідження світоглядних та морально-етичних принципів релігійно-філософських вчень Китаю як основних чинників формування вень-дао-культури людини. Спробу розв'язати це питання ми робимо через співвіднесення концепту *буття* та концепту *людини* і конституювання провідного місця останньої в даосько-буддистсько-конфуційській моделі світобудови, за якою протягом 2-х тисячоліть будується й життєдіє соціокультурний та соціополітичний простори Китаю та інших традиційних країн Далекого Сходу. Проте, зауважимо, що історична й суспільно-творча роль цієї моделі, її унікальність і, в певному сенсі, універсальність залишаються за межами досліджень українського

китаєзнавства.

Важливим у цьому питанні є також те, що отримувати знання про джерела походження китайської філософської думки та наблизитись до її суті можна виключно через адекватне сприйняття й розуміння ключових понять / категорій релігійно-філософських вчень Китаю, які передаються ідеограмами ієрогліфічного тексту. За такими ідеограмами, як відомо, стоять елементи китайської вень-культури, що будується в умовах синкретизму світоглядних та морально-етичних принципів згаданих вчень, які є чинниками формування самосвідомості та суспільної свідомості носіїв цієї культури.

2. Людина в концепції розбудови гармонійного (和谐) суспільства (社会) в Китаї

За терміном *концепція* ми бачимо “систему поглядів на досліджувані речі або явища”. У цій статті концептуальним постала система поглядів на роль і місце людини в розбудові гармонійного суспільства в Китаї.

Перед тим, як звернутись до концепту *система поглядів* та її базових складових, розглянемо концепт *людини*, на якому, зауважимо, акцентується у звітній доповіді ЦК КПК на 18-му з’їзді КПК, проголошеної паном Ху Цзіньтао 8 листопада 2012 року. Наведемо кілька цитат:

- однією з цілей КПК є відродження китайської нації через гармонізацію суспільних відносин;
- людина – основа основ доктрини розбудови соціалізму з китайською специфікою;
- народ – суб’єкт політичної діяльності китайської держави;
- головним у розбудові китайського суспільства є постійне підвищення добробуту народу і кожної конкретної людини.

Варто зауважити, що вище згадане перегукується з трьома народними принципами відомого політичного діяча Китаю Сунь Ятсена: “Народ керує, народ володіє, народ користується” [3, с. 136]. Інакше кажучи, держава – спільна власність народу, політика – спільна справа народу, всі здобутки держави – спільна власність народу. Тому перед законами, обов’язками і правами всі рівні. В цьому, вважає Сунь Ятсен, полягає смисл ідеї Конфуція про Велику згоду *да-тун* (大同).

У згаданій звітній доповіді ЦК КПК за висловом: “Людина – основа основ доктрини розбудови соціалізму з китайською специфікою” та за концептом *китайська специфіка* ми бачимо, передусім, ідею *конфуціянської гуманності*, смисл якої передається ідеограмою 仁 *жень* (гармонія між людських (人) взаємин у соціокультурному просторі (二) Китаю. Ідеалом такої гармонії Конфуцій вважав взаємозв’язок між небом і землею (二). Отже, досягти стану гармонії між “я” та “я” інших можна (за Конфуцієм), беручи за зразок гармонію взаємин між згаданими стихіями. Саме ця максима Конфуція постала ідейною основою морально-етичних норм життєдіяльності людини-носія традицій далекосхідної культури. Серед таких норм виділяються дві основоположні: перша – суворе дотримання ритуалів шанування Неба, друга – відповідальне ставлення

людини до справ земних.

Критеріями оцінювання діянь людини є набуті нею конфуціянські чесноти, які, певна річ, корелюють з чеснотами даоськими та буддистськими, адже людина Сходу існує в даосько-буддистсько-конфуціянському соціокультурному просторі, обмеженому небом і землею, відомому за ім'ям «Т'янся» (天下). Людина своєю життєдіяльністю, збагаченою набутими чеснотами, уособлює цей простір, який править за стихію, що роз'єднує і водночас єднає Небо й Землю, тобто є цілим – джерелом породження Неба й Землі.

Таким чином, за даосько-конфуціянським світоглядом, носієм такого цілого, що єднає Небо (ян) та Землю (інь), є людина, яка виконує функцію посередника між цими стихіями (工 / 天). Ілюстрацією та підтвердженням цього є вище згадані сентенції «Шовеня» про посередницьку місію людини (人).

Така космогонічна функція людини як суб'єкта гармонізації взаємин Неба й Землі здійснюється нею через так званий серединний шлях (中道) набуття даоських та буддистських чеснот і, відповідно, духовне та фізичне самовдосконалення, кінцевою метою якого є досягнення стану дао (道), тобто фізичного й духовного безсмертя. В конфуціанстві – через набуття стану дао-Неба, тобто набуття високої моральності шляхетної людини, що дає їй моральне право займати державні посади, керувати іншими, бути зразком для оточення. Конфуцій вважав, що така людина стає прагне стати на шлях набуття гуманності *жень* (仁).

Відтак, парадигмальним у вищеозначеній системі поглядів на роль і місце людини в розбудові гармонійного суспільства Китаю є людино-центризм (人類中道主義) синкретизованої (統合) даосько-буддистсько-конфуціянської тріади.

Запорукою життєздатності такої триєдності є культурна гомогенність дев'ятисотмільйонної селянської спільноти Китаю, просякнутої ідеєю конфуціянської *гуманності*, на якій базуються доктрини та стратегії розбудови гармонійного суспільства цієї країни. Саме це, на нашу думку, можна вважати головною складовою концепту *китайська специфіка*, проголошеного на 18-му з'їзді КП Китаю як базового в теорії та практиці розбудови соціалістичного ладу в цій країні.

Висновки

1. Людиноцентризм (人類中道主義) релігійно-філософських вчень Китаю є головним чинником синкретизму (統合) світоглядних та морально-етичних принципів 3-х релігійно-філософських вчень Китаю як базового принципу розбудови гармонійного (和谐) суспільства (社会) китайського типу.

2. Синкретизм постає ідейною основою тривимірної моделі розбудови китайської державності з такими складовими, як даосько-буддистська суспільна горизонталь та конфуціянська владна вертикаль.

3. Головною функцією даосько-буддистського інституту суспільної горизонталі є формування самосвідомості та духовності.

4. Функцією інституту владної вертикалі є ієрархізація суспільства, переважно, за конфуціянськими морально-етичними принципами, які відрізняються від даоських та буддистських (人類中道主義) лише тим, що спрямовані на соціалізацію людини – об'єкта інституту даосько-буддистського виховання.

5. Таким чином, вище зазначене, на нашу думку, може бути переконливим аргументом на користь твердження про дієвість гармонійних взаємозв'язків між владною вертикаллю та суспільною горизонталлю Китаю, суб'єктом яких є носій традицій китайської культури, тобто людина, в якій владна вертикаль держави бачить основу основ доктрини розбудови соціалізму з китайською специфікою.

Список використаної літератури:

1. Етимологічний словник ієрогліфів (Шовень цзецзи) / [ред. Сюй шень]. – Шанхай, 1986. – 867 с.
2. Новий великий словник ієрогліфів (Сіндайдзітен) / [ред. К.Уеда] –Токіо, 1993. – 2776 с.
3. Общество и государство в Китае / [ред. Л.П.Делюсин]. – М.: Наука, 1981. – С. 136.

Лукеря Іван,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКИХ ВЧЕНЬ КИТАЮ – МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДИНИ-ОСОБИСТОСТІ КОНФУЦІЯНСЬКОГО ТИПУ

Головною метою статті є розкриття змісту її *концептуальних положень*, зазначених в наведеній анотації, через призму зазначених базових *концептів*. Щоб досягнути мети, автор поклав вирішити такі завдання:

1. виявлення особливостей актуальних для статті світоглядних та морально-етичних принципів релігійно-філософських вчень Китаю, що є чинниками формування самосвідомості та суспільної свідомості людини конфуціянської цивілізації;
2. визначення змісту концепту *антропоцентризм* згаданих релігійно-філософських вчень через призму даосько-буддистсько-конфуціянської ідеї *дао-шляху* людини;
3. виявлення чеснот конфуціянської шляхетної людини цзюнь-цзи та гуманної людини жень, яких вона набуває через становлення на дао-шлях (за даосизмом, буддизмом та конфуціанством).

Говорячи про морально-етичні принципи людини конфуціянської цивілізації, ми звертаємо передусім увагу на такі форми її суспільної свідомості, як колективізм, розвинуті почуття приналежності до сім'ї, повага до старших та до своїх предків відчуття обов'язку перед оточенням, гуманність. Є багато свід-